

Рівненський державний гуманітарний університет
Освітньо-ресурсний центр РДГУ
Кафедра педагогіки початкової, інклюзивної та вищої освіти

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ: ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ

Монографія

Рівне
Видавець О. Зень
2021

УДК 378.016:373.5.011.3-051

П84

Рекомендовано до друку Вченою радою
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 7 від 31 серпня 2021 р.)

Рецензенти:

М. П. Пантюк, доктор педагогічних наук, професор,

О. О. Красовська, доктор педагогічних наук, професор.

Авторський колектив: Боровець О. В. (р. 3.), Бричок С. Б. (р. 5),
Гудовсек О. А. (р. 7), Міщенья О. М. (р. 4), Сойчук Р. Л. (р. 1),
Третяк О. М. (р. 2), Яковишина Т. В. (р. 6).

Професійна підготовка майбутніх педагогів: теоретико-прикладний
аспекти: монографія. / Боровець О. В., Бричок С. Б., Гудовсек О. А.,
Міщенья О. М., Сойчук Р. Л., Третяк О. М., Яковишина Т. В.; за наук.
ред. Р. Л. Сойчук. Рівне : О. Зень, 2021. 260 с.

ISBN 978-617-601-380-8

У монографії представлено теоретичні та практичні аспекти дискурсу професійної підготовки педагогів у контексті реформування освітньої системи України. Означену поліаспектність спроектовано на коло наукових проблем, пов'язаних із підготовкою майбутніх педагогів у руслі європейських інтеграційних процесів, різновекторністю такої в закладах вищої освіти, моделюванням професійної підготовки й організацією освітнього процесу у вищій школі в умовах європейського простору вищої освіти, самостійної роботи здобувачів вищої освіти, застосуванням інноваційних педагогічних технологій в освітньому процесі вищої школи, а також креативністю як важливим складником професійної компетентності.

Монографія стане в нагоді викладачам і здобувачам вищої освіти, а також усім, хто не байдужий до проблем освіти та професійної підготовки майбутніх педагогів у сучасному освітньому середовищі закладів вищої освіти.

УДК 378.016:373.5.011.3-051

© Боровець О. В., Бричок С. Б., Гудовсек О. А.,
Міщенья О. М., Сойчук Р. Л., Третяк О. М.,
ISBN 978-617-601-380-8 Яковишина Т. В., 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. Професійні вимоги до майбутнього викладача ЗВО у контексті європейських інтеграційних процесів	7
РОЗДІЛ 2. Європейська кредитно-трансферна система організації освітнього процесу у вищій школі в умовах європейського простору вищої освіти	40
РОЗДІЛ 3. Моделювання професійної підготовки майбутнього педагога	76
РОЗДІЛ 4. Застосування інноваційних педагогічних технологій в освітньому процесі вищої школи	113
РОЗДІЛ 5. Самостійна робота здобувачів вищої освіти	150
РОЗДІЛ 6. Формування та розвиток креативної складової фахової підготовки майбутніх педагогів	190
РОЗДІЛ 7. Естетичне виховання майбутніх педагогів	227

РОЗДІЛ 2

Європейська кредитно-трансферна система організації освітнього процесу у вищій школі в умовах європейського простору вищої освіти

Третяк О. М.

Трансформаційні процеси, пов'язані з європейською інтеграцією, позитивні результати реформ, підвищення конкурентоспроможності економіки України передбачають створення відповідної національної системи освіти та підготовки кадрів. Значна роль у цих процесах відводиться системі вищої освіти, яка є фундаментом людського розвитку та прогресу суспільства.

У сучасному світі розвиток вищої освіти визначається у загальному контексті європейської інтеграції з орієнтацією на фундаментальні цінності західної культури, а саме: парламентаризм, права людини, свободу пересування, свободу отримання освіти будь-якого рівня та інші атрибути громадянського демократичного суспільства. У цьому контексті реформування вищої освіти й науки в Україні передбачає:

- перехід до європейської ступеневої системи підготовки фахівців, задоволення можливостей особистості у здобутті освіти відповідно до здібностей і забезпечення її мобільності на ринку праці;

- формування мережі закладів вищої освіти, які за програмами, формами та методами навчання, а також джерелами фінансування задовольняли б освітні потреби й людини, й держави;

- підвищення освітнього й культурного рівня суспільства, створення умов для навчання впродовж усього життя;

- пошук рівноваги між масовою та елітарною освітою, з одного боку, й вузькою спеціалізацією та професійною досконалістю – з іншого [2, с. 266].

Основна мета вищої освіти сьогодення полягає в тому, щоб засобами різних форм і методів навчання й виховання підготувати студентів до активної участі у соціальному житті;

створити умови для розвитку особистості, здатної не тільки практично оцінювати ситуацію та адаптуватися до соціальних змін, а й оригінально мислити, генералізувати, реалізувати й продукувати власні ідеї, намічати шляхи позитивних перетворень, проявляти ініціативу й творчість. Стабільне функціонування держави, її безпека, незалежність і добробут народу залежить від того, наскільки якісно вища освіта виконує свої функції [24, с. 13].

Професійна підготовка фахівця передбачає формування розвиненої, компетентної, здатної швидко адаптуватися до динамічних умов діяльності особистості на основі вдосконалення змісту й технологій навчання студента [2, с. 241].

У зв'язку з європейською орієнтацією та входженням України до Європейського простору вищої освіти (ЄПВО) наголос усе більше робиться на якості освіти, універсальності підготовки випускника та його адаптованості до ринку праці, на особистісній орієнтованості освітнього процесу, його інформатизації, визначальній важливості освіти у забезпеченні сталого людського розвитку [2, с. 241]. Європейська вища освіта має на меті реалізувати Європу знань, яка є високо креативною та інноваційною.

Болонський процес є конвергенцією вибудовування національних систем вищої освіти в Європі. Головна мета цього процесу – консолідація зусиль наукової та освітянської громадськості й урядів країн Європи не лише для істотного підвищення конкурентоспроможності європейської системи науки та вищої освіти у світовому вимірі, а й для підвищення її ролі в суспільних демократичних перетвореннях [24, С. 29].

Розглянемо сутність і становлення Болонського процесу.

Болонський процес — це система заходів європейських державних установ (рівня міністерств освіти), університетів, міждержавних і громадських організацій, які мають стосунок до вищої освіти, спрямованих на досягнення цілей, сформульованих у Болонській декларації (Болонья, 19.06.1999).

Болонський процес має свою передісторію, в якій виділяються, принаймні, три етапні заходи [4]:

1. Прийняття Великої Хартії Університетів, (Болонья,

18.09.1988).

Наприкінці другої декади вересня 1988 року найстаріший у Європі Болонський університет святкував своє 900-річчя — подію планетарного масштабу. На свята приїхали ректори понад 300 університетів Європи (й не тільки Європи), найвідоміші та найвпливовіші релігійні, громадські та політичні діячі, діячі культури й освіти з багатьох країн світу. Під час цієї події в урочистих умовах присутні на святкуванні ректори європейських університетів підписали документ, який назвали Велика Хартія Університетів. У Хартії проголошено фундаментальні принципи, які зараз і назавжди, як там сказано, повинні бути основою призначення університетів. Наведемо сформульовані у Хартії принципи.

– Університет — це автономний інститут у серці суспільства, що має особливу організацію внаслідок свого положення й історичного надбання. Він створює, оцінює та передає культуру за допомогою наукових досліджень і навчання. Щоб відповідати потребам суспільства, дослідження й навчання університети повинні бути морально й інтелектуально незалежними від будь-якої політичної та економічної влади.

– Процеси навчання й досліджень в університетах мають бути нероздільні, щоб навчання не відставало від суспільних потреб, які змінюються, й прогресу наукових знань.

– Свобода досліджень і навчання є основним принципом існування університету: й уряди, й університети, в межах своєї компетенції, повинні забезпечувати дотримання цього фундаментального принципу. Відкидаючи нетерпимість і будучи завжди відкритими для діалогу, університет є ідеальним місцем спілкування професорів, готових до передачі своїх знань і добре забезпечених усім необхідним для цього, й студентів, котрі здатні й прагнуть збагатити свій розум цими знаннями.

– Університет — довірена особа європейських гуманістичних традицій, його постійною турботою є примноження знань. Для втілення свого призначення він, стираючи географічні й політичні бар'єри, підтверджує життєву необхідність для різних культур пізнавати одна одну й впливати

одна на одну.

У Хартії сформульовано такі засоби втілення в життя зазначених вище фундаментальних принципів [4]:

- щоб зберегти свободу в дослідженнях і навчанні, способи реалізації цієї свободи повинні бути доступні всім членам університетської спільноти;

- підбір викладачів і регулювання їхнього статусу мають відповідати принципу нероздільності досліджень і навчання;

- кожний університет повинен з урахуванням конкретних обставин забезпечувати захист свобод студентів; їх мають улаштовувати умови, в яких вони розвивають свою культуру й навчаються, що і є головною метою здобувачів знань;

- університети, особливо в Європі, вважають взаємний обмін інформацією та документацією, спільні проекти з метою розвитку освіти важливими чинниками постійного прогресу знань. Отже, як і в ранні роки своєї історії, університети заохочують мобільність студентів і викладачів; понад те, вони вважають загальну політику еквівалентності статусу, титулів, екзаменів (без упередження до національних дипломів) і присудження стипендій істотним чинником для виконання їхньої високої місії в нинішніх умовах.

Хоча Велика Хартія Університетів була проголошена за 11 років до появи безпосередньо поняття Болонського процесу, вона є невіддільною складовою процесу. Посилання на Велику Хартію міститься й у тексті Болонської декларації та в подальших документах.

2. Прийняття Лісабонської Конвенції про визнання кваліфікацій із вищої освіти в європейському регіоні (Лісабон, 11.04.1997). Цей документ було розроблено й прийнято під егідою Ради Європи та ЮНЕСКО. В Конвенції сформульовано основні терміни щодо визнання кваліфікацій із вищої освіти в європейському регіоні, визначено компетенцію державних органів, основні принципи оцінки кваліфікацій тощо.

3. Прийняття Сорбонської декларації про гармонізацію архітектури європейської системи вищої освіти (Париж, 25.05.1998). У «Спільній декларації про гармонізацію

архітектури системи європейської вищої освіти» міністри чотирьох провідних країн ЄС (Велика Британія, Італія, Німеччина, Франція), заявили, що Європа «вступає в період великих змін в освіті й умовах праці, диверсифікованості курсів професійних кар'єр, коли освіта й навчання впродовж життя стають явною необхідністю».

Загальноновизнано, що початок Болонському процесові дала офіційна зустріч (19.06.1999) міністрів, які відповідали в той час за вищу освіту в 29 країнах Європи. Ця зустріч ознаменувалася прийняттям спільної декларації, започаткувала регулярні – через кожні два роки – зустрічі (конференції) міністрів освіти європейських країн, котрі залучилися до процесу створення європейського простору вищої освіти, які й мають стосунок до вищої освіти, приєднатися до цього руху

Декларація, яка була проголошена й підписана міністрами освіти в Болоньї, започаткувала на офіційному рівні процес створення (побудови, утвердження, консолідації) європейського простору вищої освіти. Переймаючись проблемами конкурентоздатності та привабливості європейської системи вищої освіти, міністри проголосили цілі, які, на їхній погляд, є першорядними і які мають бути досягнуті в межах першого десятиліття XXI сторіччя. Наведемо сформульовані в Декларації цілі [2].

– Прийняття системи прозорих і порівнянних ступенів, зокрема, за допомогою додатку до диплома, з метою полегшення працевлаштування громадян Європи й міжнародної конкурентоспроможності європейської вищої освіти.

– Прийняття системи, заснованої на двох основних циклах. Доступ до другого циклу навчання повинен вимагати успішного завершення першого циклу тривалістю мінімум три роки. Ступінь, що здобувають після першого циклу, має відповідати європейському ринку праці як достатній рівень кваліфікації. Другий цикл повинен закінчуватися ступенем магістра й/або ступенем доктора, як у багатьох європейських країнах.

– Запровадження системи кредитів, подібної до ECTS, як засобу підвищення мобільності студентів. Кредити можна також

набувати поза сферою вищої освіти, включаючи навчання впродовж життя, якщо це визнано відповідними Університетами.

– Сприяння мобільності через усунення перешкод ефективному здійсненню свободи пересування, приділяючи особливу увагу:

- студентам, щоб вони мали доступ до навчання та інших освітніх послуг;

- викладачам, дослідникам і адміністративним працівникам для визнання та збільшення обсягу часу на дослідження, викладання й навчання без урізання своїх законних прав.

– Сприяння європейській співпраці в забезпеченні якості освіти, порівнянних критеріїв і методологій.

– Сприяння розвитку європейської складової у вищій освіті, особливо; стосовно розробки навчальних планів, співпраці між навчальними закладами, розробки схем мобільності та інтегрованих програм, навчання і досліджень.

Офіційні документи, які прийняли на регулярних конференціях міністрів освіти європейських країн (Прага, 2001 р.; Берлін, 2003 р.; Берген, 2005 р. і т. ін.), містять аналіз ходу виконання зобов'язань, зазначених у Декларації 1999 р. та уточнюють основні положення процесу на базі досвіду, набутого за роки, що минули після попередньої зустрічі, а також формулюють нові завдання на найближчий і довготривалий періоди.

Дворічні проміжки між зустрічами міністрів насичені великою кількістю зустрічей, конференцій, семінарів, присвячених різним аспектам Болонського процесу. Вражає величезна кількість офіційних документів, опублікованих робочими групами Генерального Директорату з питань культури й освіти Європейської Комісії, Європейського Фонду Освіти й інших недержавних Європейських організацій, причетних до освіти [4].

Серед цих документів треба відзначити звіти експертів, які були підготовлені на замовлення CRE – асоціації ректорів європейських університетів та EUA – асоціації Європейських

університетів за фінансової підтримки ЕУ – Європейського союзу відповідно до Болонської (19.06.1999), Празької (18-19.05.2001) та Берлінської (19-20.05.2001) конференцій європейських міністрів, відповідальних за вищу освіту [3].

Етапне значення має Конференція керівників університетів і представницьких організацій європейських вищих закладів освіти в м. Саламанка, Іспанія, на якій було підтверджено підтримку європейськими вищими навчальними закладами основних принципів Болонської декларації та проголошено про створення Європейської асоціації університетів – EUA (29-30.03.2001). У Зверненні Саламанкської конференції європейських закладів вищої освіти «Формування європейського простору вищої освіти» було підкреслено, що одним із найважливіших чинників розвитку системи вищої освіти є академічна свобода й автономія університетів, у поєднанні з їхньою відповідальністю перед суспільством за якість освіти та наукових досліджень [5].

На Празькому саміті в 2001 році міністри європейських країн проаналізували стан реалізації Болонського процесу та наголосили на важливості таких аспектів Європейського простору вищої освіти як: навчання впродовж життя, роль закладів вищої освіти й студентів у контексті Болонського процесу й привабливість ЄПВО.

Празький саміт, по суті, започаткував регулярні (кожні два роки) зустрічі міністрів освіти з метою розгляду просування та корегування Болонського процесу.

На Берлінській конференції міністрів європейських країн у вересні 2003 року розглянули дев'ять аспектів Болонського процесу; сформулювали пріоритети розвитку ЄПВО, а саме: забезпечення якості вищої освіти на інституційному, національному та європейському рівнях; початок реалізації двоцикличної системи; додано докторський рівень як третій цикл у Болонському процесі; прийнято систему сумірних і порівнянних ступенів, що включає отримання студентами ЗВО додатку до диплома європейського зразка з 2005 року; розроблення рамки кваліфікацій ЄПВО; встановлення тісніших зав'язків між Європейським простором вищої освіти та Європейським простором досліджень [5].

У травні 2005 року на конференцію міністрів у Бергені запросили ще п'ять країн (Вірменію, Азербайджан, Грузію, Молдову, Україну) як нових країн-учасниць Болонського процесу. Таким чином, загальна кількість учасників заходу зросла до 45. Бергенська зустріч визначила пріоритети розвитку ЄПВО до 2007 року, а саме: прийняття спільної структури кваліфікаційних рівнів; прийняття директив і стандартів забезпечення якості; посилення соціального виміру вищої освіти, що включає академічну мобільність; необхідність взаємодії між Зоною європейської вищої освіти та іншими частинами світу.

Під час Лондонської конференції міністрів європейських країн (травень, 2007 рік) створено Європейський реєстр із забезпечення якості (EQAR) – перший правовий орган Болонського процесу відповідно до стандартів і рекомендацій Європейської асоціації із забезпечення якості. Під час зустрічі визначено цілі Болонського процесу до 2009 року: створення реєстру національних агенцій із забезпечення якості вищої освіти; побудова стратегії покращення глобального виміру; розроблення національних планів дій щодо соціального виміру.

Конференція в Бельгії в 2009 році спрямовувалася на створення планів ЄПВО на наступне десятиріччя. Міністри зробили акцент на: громадський контроль; безперервне навчання; працевлаштування; шляхи повідомлення студентові цілей вищої освіти; міжнародну відкритість і мобільність; наукові дослідження та інновації; фінансування; забезпечення прозорості освітнього процесу.

У 2010 році в Будапешті та Відні відбулася ювілейна конференція міністрів із нагоди десятиліття Болонського процесу, на якій офіційно оголосили про створення Європейського простору вищої освіти у складі 47 країн.

Під час конференції 2012 року в Румунії відбувся третій Болонський політичний форум, що проголосив національні пріоритети діяльності урядів країн, ЗВО, науково-педагогічної спільноти до 2015 року: інвестиції у вищу освіту, забезпечення якісної вищої освіти для всіх, покращення здатності випускників до працевлаштування та посилення їхньої мобільності як засобів кращого навчання; створення умов, що сприяють

студентоцентрованому навчанню, інноваційним методам викладання та сприятливому робочому й освітньому середовищу, залучення студентів і працівників до структур урядування на всіх рівнях [24, с. 32].

На наступній Конференції міністрів освіти провідних європейських країн, яка відбулася в Єревані (Вірменія, 2015 рік) визначено основні пріоритети розвитку співпраці в рамках Болонського процесу до 2018 року, серед яких: покращення якості та відповідності вищої освіти, готовності випускників до працевлаштування; розширення доступу до вищої освіти, зокрема в контексті демографічних змін, міграції та військових конфліктів; упровадження погоджених раніше структурних реформ вищої освіти в контексті Болонського процесу. Ухвалено нові Стандарти й рекомендації щодо забезпечення якості вищої освіти в Європейському просторі вищої освіти, Європейські підходи до забезпечення якості спільних програм вищої освіти, а також нова версія Довідника користувача ЄКТС [24, с. 33].

Отже, долучившись до Болонського процесу, Україна робить спробу досягти вищевказаних цілей у рамках можливостей наших закладів і з глибокою пошаною до розмаїття культур, мов, національних систем освіти та автономії університетів для досягнення консолідації у сфері вищої освіти в Європі [4].

Необхідність реформування системи освіти України, її вдосконалення підвищення рівня якості є найважливішою соціокультурною проблемою, яка значною мірою обумовлюється процесами глобалізації та потребами формування позитивних умов для індивідуального розвитку людини, й соціалізації та самореалізації в цьому світі.

Зазначені процеси диктують перш за все необхідність визначення, гармонізації та затвердження нормативно-правового забезпечення в галузі освіти з урахуванням вимог міжнародної та європейської систем стандартів і сертифікації.

В Україні, як і в інших розвинених країнах світу, вища освіта визнана однією з провідних галузей розвитку суспільства. Стратегічні напрямки розвитку вищої освіти визначені Конституцією України, Законами України «Про освіту», «Про

вищу освіту», Національною доктриною розвитку освіти, указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України.

Основною метою державної політики в галузі освіти є створення умов для розвитку особистості й творчої самореалізації кожного громадянина України, оновлення змісту освіти та організації освітньо-виховного процесу відповідно до демократичних цінностей, ринкових засад економіки, сучасних науково-технічних досягнень.

Пріоритетні напрями державної політики щодо розвитку вищої освіти [43]:

- особистісна орієнтація вищої освіти;
- формування національних і загальнолюдських цінностей;
- створення для громадян рівних можливостей у здобутті вищої освіти;
- постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу;
- запровадження освітніх інновацій та інформаційних технологій;
- формування в системі освіти нормативно-правових і організаційно-економічних механізмів залучення й використання позабюджетних коштів;
- підвищення соціального статусу й професіоналізму працівників освіти, посилення їхньої державної та суспільної підтримки;
- розвиток освіти, як відкритої державно-суспільної системи;
- інтеграція вітчизняної вищої освіти до європейського та світового освітніх просторів.

Отже, процес адаптації вищої освіти України до нових світових стандартів здійснюється за основними принципами Болонської декларації. Основні принципи реформування освіти полягають у тому що: по-перше, підготовка висококваліфікованого фахівця здійснюється як наскрізна, послідовна, цілісна система: учень – студент – фахівець (бакалавр, магістр); по-друге, реалізація стандартів освіти сучасності в їхньому змістовому й організаційному вираженні здійснюється на таких позиціях: самостійність і творча активність того, хто навчається й хто навчає, який навчається та

вдосконалює свій фаховий рівень протягом усього життя; гуманістичність, фахова глибинність і досконалість; інноваційні технології; необхідність освітньої інтеграції в європейський і світовий інформаційний простір [2, с. 241].

Основою європейської освітньої реформи є встановлення міжнародних стандартів. Участь вищої освіти України в Болонських перетвореннях має бути спрямована лише на її розвиток і набуття нових якісних ознак, а не на втрату кращих традицій, зниження національних стандартів якості. Орієнтація на Болонський процес не повинна призводити до надмірної перебудови вітчизняної системи освіти. Ключова позиція реформування: Болонські вимоги – це не уніфікація вищої освіти в Європі, а широкий доступ до багатоманітності освітніх і культурних надбань різних країн [3, с. 74].

Стратегічним пріоритетом освітньої політики є формування нації, яка постійно навчається, засвоюючи одночасно демократичні цінності, розвиваючи громадянське суспільство, утверджуючи людиноцентризм в освіті [24, с. 253].

Представники Ради Європи, Європейської комісії, Болонського Секретаріату, які відповідають за розвиток вищої освіти в ЄПВО, зазначають, що центральні органи управління вищою освітою кожної країни-учасниці повинні сприяти запровадженню положень Болонського процесу за такими основними напрямками діяльності [24]:

- розроблення, запровадження та розвиток національної рамки кваліфікацій;
- запровадження інноваційної Європейської кредитно-трансферної системи та Додатку до диплома;
- координація діяльності Європейської мережі та Європейського реєстру забезпечення якості;
- координація діяльності європейської мережі із визнання періодів і термінів навчання;
- розроблення процедур визнання попереднього навчання та розвиток національної рамки кваліфікацій упродовж життя з метою забезпечення індивідуальної траєкторії навчання громадян країн-підписантів Болонського процесу.

На сучасному етапі розвитку Європейського простору вищої освіти важливим викликом є запровадження стандартів,

рекомендацій і основних інструментів, що сприятимуть сумісності, порівнянності, визнанню періодів і термінів підготовки (навчання) фахівців, а саме [24, с. 35]:

- запровадження трициклової системи (бакалавр, магістр, інтегрований магістр (професійна підготовка), доктор філософії PhD);
- трансформація мережі вищих навчальних закладів (інституційної структури) в університети, політехнічні університети, академії, коледжі тощо та їхній розвиток відповідно до тенденцій розвитку мережі ЄПВО;
- проведення в університетах прикладних досліджень (навчання через наукові дослідження);
- трансформація університету в університет навчання впродовж життя;
- укрупнення (об'єднання) університетів, закладів вищої освіти;
- розв'язання проблеми формування змісту освіти за академічними та професійними кваліфікаціями із врахуванням відповідного рівня компетентності, компетенцій і результатів навчання;
- трансформація освітніх стандартів, розвиток університетських програм навчання відповідно до вимог Болонського процесу, участь у спільних проєктах «ТЮНІНГ»;
- запровадження спільних ступенів і спільних (спеціальних) програм для іноземних студентів;
- запровадження сучасних процедур визнання попереднього навчання (формального, неформального, неофіційного) та розроблення національної рамки кваліфікацій навчання впродовж життя;
- запровадження соціального виміру ЄПВО через проведення моніторингу соціального виміру в університетах та урахування національних традицій, підходів тощо;
- запровадження інклюзивної освіти;
- підвищення мобільності студентів і науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти у двосторонніх напрямках;
- забезпечення портативності студентських грантів і позик мобільності;
- забезпечення справедливого доступу до якісної вищої освіти;

- підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів, удосконалення їхніх компетенцій відповідно до сучасних вимог із метою забезпечення сталого розвитку системи вищої освіти й держави;
- розроблення й запровадження професійних стандартів як основи для модернізації державних освітніх стандартів із метою підвищення якості змісту професійної освіти й навчання та приведення його у відповідність до вимог працедавців;
- розроблення сучасних механізмів урахування потреб ринку праці з метою сприяння належному працевлаштуванню випускників;
- запровадження системи якості вищої освіти відповідно до стандартів і рекомендацій Європейської асоціації забезпечення якості (ENQA);
- приєднання національних незалежних агенцій із забезпечення якості до європейського реєстру агенцій із забезпечення якості (EQAR).

Таким чином, модернізація системи вищої освіти має реалізуватися в контексті основних цілей Болонської декларації: розбудови європейської зони вищої освіти як передумови розвитку мобільності громадян із можливістю їхнього працевлаштування; формування та зміцнення інтелектуального, культурного, соціального й науково-технічного потенціалу Європи; посилення міжнародної конкурентоспроможності європейської системи вищої освіти, підвищення її престижності у світі; змагання з іншими системами за студентів, вплив і гроші; досягнення більшої сумісності та порівнянності систем вищої освіти [9, с. 27].

Відомо, що європейські країни послуговуються ***кредитно-трансферною системою організації освітнього процесу (ЄКТС)***. ЄКТС, як зазначено в Довіднику користувача Європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС), є кредитною системою вищої освіти, що використовується в Європейському просторі вищої освіти, включаючи всі країни, які входять до Болонського процесу. ЄКТС у ньому є одним із наріжних каменів Болонського процесу. Більшість країн цього процесу законодавчо закріпили застосування ЄКТС у своїх системах вищої освіти [5].

Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система (ЄКТС) – система трансферу й накопичення кредитів, що використовується в Європейському просторі вищої освіти з метою надання, визнання, підтвердження кваліфікацій та освітніх компонентів і сприяє академічній мобільності здобувачів вищої освіти. Система ґрунтується на визначенні навчального навантаження здобувача вищої освіти, необхідного для досягнення визначених результатів навчання, та обліковується в кредитах ЄКТС [7].

Запровадження процедури ЄКТС урегульовано Законами України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про фахову передвищу освіту» (2019 р.), Методичними рекомендаціями МОН про введення Європейської кредитно-трансферної системи та її ключових документів у вищих навчальних закладах (2010 р.) [21] і в стандартах вищої освіти, затверджених Міністерством освіти й науки України.

В Україні прийнято основні документи, які регулюють введення Європейської кредитно-трансферної системи (наказ МОН України від 16 жовтня 2009 року № 943) та її ключові документи («Аплікаційна форма студента», «Угода про навчання», «Угода про практичну підготовку та зобов'язання про якість», «Академічна довідка», «Додаток до диплома європейського зразка»). Нововведення впроваджується відповідно до вимог Довідника користувача ЄКТС, затвердженого Європейською комісією 6 лютого 2009 року [6].

Метою запровадження Європейської кредитно-трансферної системи та її ключових документів у закладах вищої освіти є забезпечення якості вищої освіти й інтеграція національної системи вищої освіти в європейську та світову освітню спільноту [11, с. 7-14]. Для цього передбачається запровадження стандартів, рекомендацій та основних інструментів мобільності Європейського простору вищої освіти (ЄПВО), починаючи з 2010 року, що сприятиме сумісності, порівнянності, визнанню періодів і термінів навчання у ВНЗ [2].

В Україні кредитно-трансферна система була визначена в основах *кредитно-модульної системи навчання*, яка наслідує елементи ЄКТС, але не повністю реалізує їх. У нашій державі успішно здійснено низку важливих заходів, зокрема згідно з

Наказом МОН України № 48 від 23 січня 2004 року у вищих навчальних закладах України III-IV рівнів акредитації розпочато експеримент щодо впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу. Цей експеримент мав на меті розробити та експериментально перевірити механізм дії Європейської кредитно-трансферної та акумулювальної системи (ECTS) у системі вищої освіти України. В межах даного заходу затверджено «Програму проведення педагогічного експерименту щодо впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації», «Тимчасове положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців»; «Перелік вищих навчальних закладів у вищих навчальних закладах України III-IV рівнів акредитації – учасників педагогічного експерименту» [2, с. 276-287]; Національну стратегію розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки [14] та ін.

Серед нормативних документів, які регулюють впровадження кредитно-трансферної системи в освітньо-виховний процес вищої школи України є: Наказ МОН України № 812 від 20.10.2004 р. «Про особливості впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу»; Наказ МОН України № 998 від 31.12.2004 р. «Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір»; Наказ МОН України № 612 від 13.07.2007 р. «Про затвердження Плану дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське і світове освітнє співтовариство на період до 2010 року»; Наказ МОН України № 943 від 16.10.2009 року. «Про запровадження у вищих навчальних закладах Європейської кредитно-трансферної системи» тощо.

Відповідно до рекомендацій Європейського простору вищої освіти реалізація положень ECTS через кредитно-модульну технологію навчання в Україні: сприяє підвищенню якості й забезпечує дійсне наближення змісту підготовки фахівців до європейського рівня; повною мірою відповідає базовим положенням ECTS; враховує всі наявні вимоги вітчизняної системи освіти; легко пристосовується до дійсних

відпрацьованих методів планування освітнього процесу в ЗВО України [16, с. 87].

Основними завданнями кредитно-модульної технології є:

- адаптація ідей ЄКТС до системи вищої освіти України для забезпечення мобільності студентів у процесі навчання та гнучкості підготовки фахівців, враховуючи швидкозмінні вимоги національного й міжнародного ринків праці;

- забезпечення можливості навчання студентів за індивідуальною варіативною частиною освітньо-професійної програми, що сформована за вимогами замовників і побажанням здобувача знань і сприяє його саморозвитку та, відповідно, підготовці до життя у вільному демократичному суспільстві;

- стимулювання учасників освітнього процесу з метою досягнення високої якості вищої освіти;

- унормування порядку надання можливості студенту отримання професійних кваліфікацій відповідно до ринку праці [2, с. 280].

Реалізація положень кредитно-модульної технології передбачає виконання таких *функцій*:

- сприяння мобільності студентів і викладачів і спрощення переходів з одного університету до іншого;

- акумулювальна – чітке визначення обсягів зробленої студентом роботи з урахуванням усіх видів навчальної та наукової діяльності. Сума кредитів визначає, на що здатний здобувач знань, який навчається за тією чи іншою програмою [11, с. 7-14].

Кредитно-модульна система організації освітнього процесу – модель організації цього процесу, яка ґрунтується на поєднанні модульних технологій навчання та залікових освітніх одиниць (заликових кредитів) [2; 3].

Реалізація кредитно-модульної технології вимагає дотримання таких *принципів*:

- *Порівняльної трудомісткості кредитів*, яка полягає в досягненні кожним студентом установлених ECTS норм, які забезпечують академічну мобільність студентів, державне й міжнародне визнання результатів освіти на конкретних етапах виконання студентом індивідуального навчального плану.

- *Кредитності* – суть її в декомпозиції змісту освіти й навчання на відносно єдині та самостійні за навчальним навантаженням студентів частки, які забезпечують:

- а) на рівні індивідуального навчального плану – набір (акумуляція) заданої трудомісткості кількості кредитів, які відповідають розрахунковій нормі виконання здобувачем знань навчального навантаження в умовах кредитно-модульної організації освітнього процесу;

- б) на рівні вивчення навчальної дисципліни — – набір (акумуляція) заданої для конкретної дисципліни кількості кредитів, що містять виконання необхідних видів робіт, які передбачені програмою вивчення навчальної дисципліни.

- • *Модульності* – визначає підхід до організації опанування студентом змістових модулів і проявляється через специфічну для модульного навчання організацію методів і прийомів навчально-виховних заходів, основним змістом яких є активна самостійно-творча пізнавальна діяльність студента.

- • *Методичного консультування* – полягає в науковому та інформаційно-методичному забезпеченні діяльності учасників освітнього процесу.

- • *Організаційної динамічності* – суть її в забезпеченні можливостей зміни змісту навчання з урахуванням динаміки соціального замовлення й потреб праці.

- *Гнучкості та партнерства* – у побудові системи освіти так, щоб зміст і шляхи досягнення цілей освіти та професійної підготовки відповідали індивідуальним потребам і можливостям студента.

- *Пріоритетності змістової й організаційної самостійності і зворотного зв'язку* – полягає у створенні умов організації навчання, що вимірюється й оцінюється результатами самостійної пізнавальної діяльності студентів.

- *Науковості та прогностичності* – у побудові (встановленні) стійких зв'язків змісту навчання з науковими дослідженнями.

- • *Технологічності та інноваційності* – полягає у використанні ефективних педагогічних та інформаційних технологій, що сприяє якісній підготовці фахівців із вищою освітою та входженню в єдиний інформаційний та освітній простір.

- • *Усвідомлення перспективи* – полягає в забезпеченні умов для глибокого розуміння студентом цілей освіти та професійної підготовки, а також можливості їхнього успішного досягнення.
- • *Діагностичності* – в забезпеченні можливості оцінювання рівня досягнення та ефективності, сформульованих і реалізованих у системі, цілей освіти та професійної підготовки [3, с. 66-67].

Розглядаючи кредитно-модульну систему організації освітнього процесу як технологію навчання, необхідно насамперед визначити сутність основних дидактичних понять – *модуля й кредиту* [25, с. 31].

Різні підходи щодо визначення поняття «модуль» дають можливість виділити такі його складові: модуль як пакет навчального матеріалу, котрий охоплює одну концептуальну одиницю; модуль як навчальна одиниця, як блок інформації, що містить логічно завершену одну, дві або більше одиниць навчального матеріалу в рамках однієї навчальної дисципліни; модуль як організаційно-методична міждисциплінарна структура навчального матеріалу, котра містить набір тем із різних навчальних дисциплін, необхідних у рамках однієї спеціальності; модуль як набір навчальних дисциплін, необхідних для навчання тієї чи іншої спеціальності чи спеціалізації у процесі модульного навчання в межах вимог кваліфікаційної характеристики; модуль як модульна програма професійного навчання конкретної професії.

На підставі аналізу різних підходів щодо принципу модульності можна виокремити такі його особливості: цілісність, завершеність, повнота й логічність побудови одиниць навчального матеріалу у вигляді блоків-модулів, у середині яких навчальний матеріал структурується у вигляді системи навчальних елементів (П. Трет'яков, І. Сенновський); зміст навчання описаний у закінчених, самостійних модулях, які одночасно є інформаційним банком і методичним керівництвом його застосування (П. Юцявічене); концептуальною основою модульного підходу є системна методологія. Тому важливо максимально враховувати структуру навчальної дисципліни, системний характер її змісту, не зводити модулі до комплексів, а

вичленити їх на рівні підсистем (А. Лобанов, Н. Дроздова) [10, с. 7].

Модуль – це задокументована завершена частина освітньо-професійної програми (навчальної дисципліни, практики, державної атестації), що реалізується відповідними формами освітнього процесу [3, с. 64].

Модулі в КМС конструюються як системи навчальних елементів, об'єднаних ознакою відповідності визначеному об'єкту професійної діяльності. Останній розглядається як деякий обсяг навчальної інформації, котрий має самостійну логічну структуру, зміст і що дозволяє оперувати цією інформацією у процесі розумової діяльності студента [4].

Модульна організація змісту навчальної дисципліни менш за все є механічним перенесенням розділів програми до навчальних модулів, оскільки вимагає глибокої аналітико-логічної роботи над змістовим наповненням дисципліни, структурування її як системи; умовою реалізації модульного принципу організації змісту навчальної дисципліни є можливість виділити генеральні наскрізні ідеї професійної діяльності, на розкриття й засвоєння яких спрямований кожний модуль [43].

Кредит (credit) – умовна одиниця виміру навчального навантаження студента при вивченні якоїсь складової навчальної програми чи окремої дисципліни (курсу), виконаної студентом під час навчання [4].

Кредит Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи – одиниця вимірювання обсягу навчального навантаження здобувача вищої освіти, необхідного для досягнення визначених (очікуваних) результатів навчання. Обсяг одного кредиту ЄКТС становить 30 годин. Навантаження одного навчального року за денною формою навчання становить, як правило, 60 кредитів ЄКТС [7].

Завдяки кредиту студент має можливість вибрати ті чи інші дисципліни в структурно-логічній послідовності, оптимально визначати повне навчальне навантаження, що виділяється на вивчення обраного ним предмета і зобов'язує здобувача показати рівень засвоєних знань із дисципліни під час підсумкового контролю. Таким чином, уведення в нову

навчальну технологію поняття дидактичного кредиту висуває насамперед певні вимоги до формування освітньо-професійних програм [25, с. 31].

Перелік вибірових навчальних дисциплін (вибірових дисциплін) формується для кожного навчального плану розміром не менше 25% від загального обсягу кредитів ЄКТС. При цьому здобувачі вищої освіти за особистими інтересами, за дотичністю обраної дисципліни до тематики індивідуального дослідження мають право вибирати навчальні дисципліни, що пропонуються для інших рівнів вищої освіти та інших спеціальностей. До числа вибірових освітніх компонентів включаються також і практики. Можливим обмеженням вибору дисципліни є вивчення дисциплін-передумов [19].

Виходячи з визначень ключових понять цієї технології, варто зазначити, що впровадження ЄКТС вимагає внесення змін у наявну методику планування освітнього процесу, розподіл годин, виділених на вивчення навчальної дисципліни за видами навчальної роботи, визначення витрат навчального часу студента та педагогічного навантаження викладача [42, с. 80].

При ЄКТС зміст навчальних дисциплін розподіляється на модулі за видами навчальної роботи (аудиторні заняття, індивідуальні завдання тощо) й самостійну роботу студента. Модулі містять змістові модулі (розділи, теми), кожен з яких має бути оцінений.

Контроль успішності студентів в умовах європейської кредитно-трансферної системи організації освітнього процесу здійснюється з використанням методів і засобів, які обирає заклад вищої освіти. Академічні успіхи студента визначаються за допомогою системи оцінювання, що використовується у вищій школі, реєструються у цьому ЗВО з обов'язковим приведенням оцінок до національної шкали та шкали ЄКТС. Навчальні досягнення студента з усіх видів виконуваних робіт оцінюються кількісно (визначається рейтинг), а підсумкові оцінки формуються й за традиційною шкалою, й за шкалою ЄКТС [32, с. 321]. Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни визначається сумою рейтингових оцінок (балів), отриманих за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове оцінювання рівня засвоєння теоретичного матеріалу

під час аудиторних занять і самостійної роботи (модульний контроль); оцінка (бали) за виконання лабораторних досліджень; оцінка (бали) за практичну діяльність під час практик; оцінка за ІНДЗ; оцінка (бали) за курсову роботу; оцінка (бали) за участь у наукових конференціях, олімпіадах, підготовку наукових публікацій тощо. Здобувачам вищої освіти надається право підвищувати свій рейтинг лише шляхом складання екзаменів за графіком екзаменаційної сесії. Однією з форм поточного контролю знань здобувачів вищої освіти є контрольні (модульні) роботи. Кількість контрольних (модульних) робіт із навчальної дисципліни визначається метою та змістом курсу, залежить від обсягу годин, відведених на вивчення дисципліни в семестрі, й не може перевищувати кількість змістових модулів. Розподіл балів між окремими модулями здійснюється залежно від питомої ваги модуля в заліковому кредиті [21].

Результати складання екзаменів і диференційованих заліків оцінюються: за 100-бальною шкалою, шкалою ЄКТС, національною чотирибальною шкалою («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»), а заліків – за двобальною шкалою («зараховано», «не зараховано») й вносяться в екзаменаційну відомість та індивідуальний план здобувача вищої освіти [21].

З метою уніфікованого підходу узагальнено процедуру оцінювання у Стандартах і рекомендаціях для забезпечення якості в ЄПВО, згідно з якими процедури оцінювання повинні:

- призначатися для вимірювання досягнення визначених результатів навчання та інших цілей програми;
- відповідати своєму призначенню – діагностичне, формативне чи підсумкове оцінювання;
- мати чіткі й опубліковані критерії для виставлення балів;
- проводити особи, які розуміють роль оцінювання для просування студентів у опануванні знаннями, вміннями та навичками, пов'язаними з їхніми майбутніми кваліфікаціями;
- де це можливо, не ґрунтуватися на оцінках лише одного екзаменатора [23].

Важливим засобом забезпечення ефективної навчальної діяльності в умовах ЄКТС є освітній контент дисципліни.

Освітній контент (навчально-методичний комплекс) – це своєрідна система дидактичних засобів навчання з конкретного предмета, яка створена з метою найповнішої реалізації виховних і освітніх завдань, відповідно до програми з конкретного предмета та сприяє всебічному розвитку особистості студента. Т. Туркот зазначає, що навчально-методичний комплекс дисципліни – документ, котрий визначає обсяг знань, якими повинен оволодіти студент відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики майбутнього фахівця, відтворює загальну методiku викладання дисципліни, характеризує методичне забезпечення, складові й механізм оцінювання знань студентів [30, с. 158].

Освітній контент уміщує пакет навчально-методичних матеріалів, який містить такі основні елементи: силабус дисципліни; робочу програму; лекції (опорний конспект лекцій); методичні рекомендації до самостійної роботи; методичні рекомендації до практичних (лабораторних) занять; індивідуальні навчально-дослідні завдання (ІНДЗ); термінологічний словник; рекомендовану літературу; пакет комплексних контрольних робіт для контролю залишкових знань студентів; тести для самоконтролю; тести проміжного й підсумкового контролю знань; екзаменаційні питання; бібліотечні й Інтернет-ресурси; електронні підручники та посібники; пакет візуального супроводу дисципліни (графічні зображення, законодавчі та інструктивні документи тощо) [2, с. 328].

При розробці освітнього контенту навчальної дисципліни викладач повинен взяти до уваги структуру основних документів – силабусу та робочої програми [20].

Освітній контент дисципліни зберігається на електронних носіях і має бути повністю доступним для здобувачів освіти та інших учасників освітнього процесу [19].

Саме завдяки освітньому контенту дисципліни студент має можливість отримати повний пакет необхідної навчально-методичної літератури до курсу, що є запорукою ефективного формування професійної підготовки майбутнього фахівця.

Значна увага в освітньо-виховному процесі закладу вищої освіти в умовах ЄКТС приділяється організації, проведенню *самостійної роботи* та контролю за нею.

Головною метою самостійної роботи студентів є пізнання, здобуття знань, умінь і практичних навичок з обраного фаху чи з окремої дисципліни. Самостійна робота сприяє підвищенню відповідальності студентів, розвиває творче мислення, вміння працювати з літературними джерелами, документами, формує їхню свідомість, самодисциплінованість тощо [29].

Навчальний час, відведений для самостійної роботи здобувача вищої освіти, регламентується робочим навчальним планом і повинен становити не менше 50% та не більше 67% загального обсягу навчального часу здобувача вищої освіти, відведеного для вивчення конкретної дисципліни. Матеріал навчальної дисципліни, передбачений освітнім планом для засвоєння здобувачем вищої освіти у процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль поряд із навчальним матеріалом, який опрацьовувався під час навчальних занять [19].

Самостійна робота студентів охоплює: підготовку до аудиторних занять; виконання завдань із навчальної дисципліни протягом семестру; роботу над окремими темами навчальних дисциплін відповідно до навчально-тематичних планів; підготовку до практики та виконання завдань, передбачених практикою; підготовку до всіх видів контрольних випробувань, у тому числі до курсових, модульних і комплексних контрольних робіт; підготовку до підсумкової державної атестації, в тому числі й виконання випускної кваліфікаційної роботи; роботу в студентських наукових гуртках, семінарах; участь у роботі факультативів, спецсемінарів; участь у науковій і науково-методичній роботі кафедр, факультетів; участь у наукових і науково-практичних конференціях, семінарах, конкурсах [2, с. 321].

Правильно організована самостійна робота студентів є запорукою мотивації до пізнання, підвищує інтерес до дисципліни, активізує роботу над теоретичним і практичним матеріалом курсу, стимулює до систематичної роботи студента протягом усього семестру, сприяє підвищенню якості їхніх

знань і, як результат, є ефективною складовою процесу формування професійної компетентності майбутнього фахівця.

Індивідуальні навчально-дослідні завдання – форма оптимізації самостійної роботи студентів, що виконується на основі знань, умінь і навичок, одержаних у процесі аудиторних занять [5]; виконання навчальних і соціальних проєктів; розробка наукових тестів, кросвордів, ребусів, які спрямовувалися на розвиток активності, творчості, самостійності, ініціативності, дослідницьких здібностей студентів.

Здійснивши загальну характеристику ЄКТС у ЗВО, відзначимо, що крім явних переваг, означена система має й низку недоліків і проблем, які пов'язані насамперед із реальними умовами функціонування системи професійної підготовки фахівців у вітчизняних ЗВО. Так, науковці (О. Безносюк, О. Дубасенюк, Н. Козак, А. Кудін, Н. Сидорчук, М. Степко, О. Чемерис та ін.) [10; 91; 115; 148; 210; 248] зазначають, що на практиці сучасному студентові дуже складно реалізувати один з основних принципів, на яких ґрунтується європейська кредитно-трансферна система – принцип мобільності; майбутній педагог на практиці не завжди має можливість вільно обирати навчальні предмети для вивчення, відстежити рівень своїх навчальних досягнень протягом семестру чи навчального року. До основних проблем ЄКТС традиційно відносять і те, що майбутній фахівець в її умовах мусить боротися не за рівень і якість власних знань, а за їхню кількісну ідентифікацію викладачем, що не знижує рівня суб'єктивності оцінювання навчальних досягнень. Тому студенти цілком справедливо стверджують, що ця система почасти призводить до перенапруження й виснаження протягом семестру, формує незадоволеність із боку студентів організацією навчального процесу [29].

Щоб уникнути ряду недоліків, із метою адаптації студентів до освітнього процесу в ЗВО варто ознайомити першокурсників з особливостями європейської кредитно-трансферної системи організації освітнього процесу; дати поняття про заліковий кредит як одиницю виміру навчального навантаження, модуль як задокументовану завершену частину

освітньо-професійної програми, змістовий модуль як систему поєднаних навчальних елементів, відповідних певному навчальному об'єктові; ознайомити зі структурою та вимогами до складання основних документів кредитно-трансферної системи (інформаційний пакет; договір про навчання між студентом і вищим навчальним закладом; академічна довідка) тощо [18].

У процесі викладання дисциплін на педагогічному факультеті Рівненського державного гуманітарного університету викладачі кафедри педагогіки початкової, інклюзивної та вищої освіти реалізують кредитно-трансферну систему організації освітнього процесу, яка передбачає: створення навчально-методичного забезпечення (освітній контент дисципліни), науковий рівень викладання, раціональне використання технологій, форм, методів, засобів у освітньому процесі, посилення мотивації навчання, оцінювання рівня професійної підготовки студентів, надання методичної допомоги в опануванні знаннями, вміннями, навичками.

В умовах впровадження компетентнісного підходу до підготовки майбутнього фахівця ми спрямовували свої зусилля на впровадження сучасних систем організації освітнього процесу й контролю якості навчання, ефективного поєднання навчальної та наукової роботи, посилення практично-професійного напрямку змісту навчальних дисциплін професійного спрямування, перенесення акцентів на індивідуальний розвиток студентів унаслідок зменшення частки репродуктивної діяльності, врахування знань, які студенти отримують самостійно, використовуючи навчально-методичне забезпечення дисциплін [29].

Розглянемо особливості розробки навчальної дисципліни відповідно до вимог ЄКТС на прикладі курсу «Теорія і практика вищої професійної освіти в Україні». З метою ефективної організації освітньої діяльності студентів із дисципліни розроблено освітній контент, що є інноваційною формою методичного забезпечення навчальної діяльності в умовах ЄКТС, який представлений на кафедрі на електронних носіях і доступний для здобувачів вищої освіти.

Освітній контент із дисципліни «Теорія і практика вищої

професійної освіти в Україні» розроблений відповідно до стандарту вищої освіти, освітньо-професійної програми «Педагогіка вищої школи» на основі компетентнісного підходу та вимог, зазначених у «Положенні про організацію освітнього процесу у Рівненському державному гуманітарному університеті» [19].

В розробленому контенті в умовах ЄКТС, ураховано концептуальні засади викладання дисципліни та містяться такі елементи:

- силабус і робоча програми курсу, які розкривають мету та завдання дисципліни; загальні й фахові компетентності, що формує ця дисципліна; програмні результати навчання; зміст дисципліни, структуру; тематику практичних (лабораторних) занять, самостійної роботи; індивідуальні завдання; методи навчання й оцінювання; питання для підготовки до підсумкового контролю; список літератури.

- забезпечення теоретичної складової викладання дисципліни, що містить опорний конспект лекцій, пакет візуального супроводу курсу;

- забезпечення практичної складової викладання дисципліни, а саме: плани практичних, лабораторних занять, які передбачають формування практично-професійних компетенцій, упровадження інтерактивних технологій навчання;

- забезпечення самостійної роботи студента над дисципліною здійснюється засобами методичних рекомендацій для самостійного вивчення дисципліни, які містять завдання для самостійної роботи, інформацію щодо змісту й форм самостійної роботи студентів і форми контролю за її виконання; методичних рекомендацій для самостійної індивідуальної роботи з окремих тем для поглибленого вивчення дисципліни з метою підвищення рівня підготовки та розвитку індивідуальних творчих здібностей студентів;

- забезпечення системи поточного та підсумкового контролю з дисципліни – складається з переліку різних видів навчальних робіт студентів, зокрема, тестів, завдань модульної контрольної роботи та критеріїв їхнього оцінювання;

- перелік основної та додаткової літератури з навчальної

дисципліни, Інтернет-ресурсів.

Щодо адаптації навчально-методичного забезпечення навчальних дисциплін відповідно до вимог ЄКТС, то на рис. 2.1. представлено приклад організації кредитно-модульної системи з дисципліни «Теорія і практика вищої професійної освіти в Україні». Виходячи зі змісту навчальної дисципліни, ми виокремили два змістові модулі: «Теоретичні аспекти вищої професійної освіти в Україні» та «Вища освіта і вища школа України». Структурними компонентами кожного змістового модуля є: вступ до модуля, навчальний модуль, практичний модуль, контрольний модуль і блок керованої самостійної роботи студента.

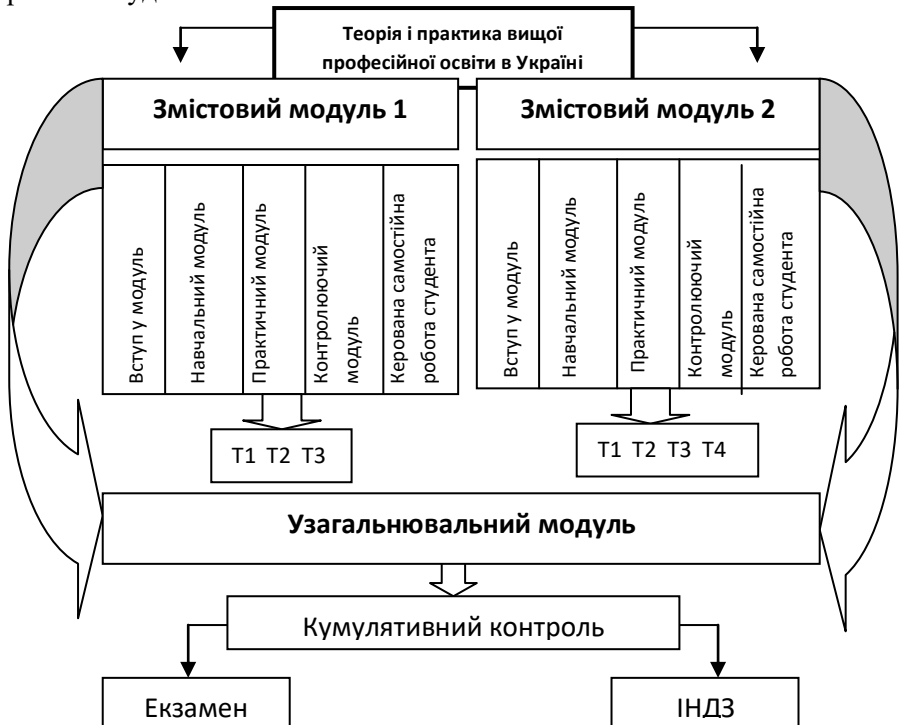

Рис. 2.1. Структура модуля на прикладі курсу «Теорія і практика вищої професійної освіти в Україні»

Виділення елемента «Вступ до модуля» визначається принципами системності, цілісності й структурності. На цьому етапі необхідно ознайомити студента зі структурою та етапами вивчення навчальної дисципліни. За таких умов він буде наперед ознайомлений із тематикою лекцій, семінарських і практичних занять, завданнями самостійної роботи, що дозволить завчасно готуватися до діалогу з викладачем під час лекції, забезпечить вчасне виконання практично-семінарських завдань і самостійної роботи. Змістовий модуль доречно структурувати залежно від тематики навчальної дисципліни. Кожна тема при цьому повинна бути автономною, логічно завершеною. Практичний модуль містить сукупність практичних або семінарських, лабораторних занять. Контрольовальний модуль у цілісній системі передбачає виявлення якості й рівня засвоєних студентами знань, умінь, навичок у рамках навчального модуля.

За умов кредитно-модульної системи у студентів не накопичуються негативні афекти від навчання. Негативне ставлення до дисципліни, викликане ситуаціями неуспіху, може бути вирішене при вивченні наступного навчального модуля. Формується інша психологія навчання: я можу не знати, не розуміти змісту окремої теми, однак я здатний засвоїти інші теми й дисципліну загалом [10, с. 10].

Наявність узагальнювального модуля й кумулятивного контролю, який містить тестові завдання з усіх раніше вивчених навчальних модулів, забезпечують системне вивчення навчального матеріалу. Запитання з кожного раніше вивченого модуля включені в підсумковий тест, що спонукає студента до роботи над прогалинами з тієї чи іншої теми.

Модуль розглядається як система (чи підсистема), що дозволяє підкреслити роль окремого відносно самостійного компонента знань у цілісній ієрархічній структурі й одночасно реалізовувати конкретну технологію навчання [10, с. 11]. На підставі цього визначення, науковці розглядають використання модульного підходу на трьох рівнях:

- макрорівні – сукупність освітнього стандарту, навчальних планів, типових (базових) програм;
- мезорівні – навчально-методичний комплекс як сукупність

курсу лекцій, хрестоматії, навчальної програми, тестових завдань із конкретної навчальної дисципліни;

- мікрорівні – модульне представлення окремої теми [10, с. 11].

На макрорівні виокремлюють п'ять типів модулів [2, с. 158-159]: 1). Основні модулі, тобто групи предметів, що становлять ядро відповідної науки. Наприклад, для спеціальності «Початкова освіта» – педагогіка, історія педагогіки тощо. 2). Підтримувальні модулі – предметна область, яка доповнює основний модуль. Для початкової освіти – педагогічні технології у початковій школі. 3). Спеціалізовані модулі, тобто необов'язкові, але такі, що розширюють і поглиблюють компетенцію у вибраній галузі, факультативні й елективні, наприклад, методика психолого-педагогічного вивчення учня. 4). Організаційні й комунікаційні модулі – предметна область, що забезпечує здатність роботи в команді, здатність до навчання й самоосвіти (наприклад, іноземні мови, етика та естетика). 5). Переносні модулі – сукупність навчальних курсів, які сприяють розвитку компетенцій і формуванню компетентностей, необхідних для реалізації теоретичних положень у практичній галузі (основи педагогічної майстерності, основи сценічного та екранного мистецтва, основи психодіагностики).

Основні та спеціалізовані модулі розглядаються при цьому як блоки, спрямовані на набуття, розширення й поглиблення знань; підтримувальні – як такі, котрі розвивають методологічні компетенції; організаційні й комунікаційні – як такі, що спрямовані на самонавчання й самоорганізацію; а переносні – ті, що забезпечують перенесення знань на практику [2, с. 159].

Виокремлення окремих модулів дисципліни повинно ґрунтуватися на розумінні суттєвих зв'язків між змістовими компонентами навчальної дисципліни. Перевагами модульної організації змісту навчальної дисципліни є те, що кожна тема, яка виокремлена на макрорівні, може бути розширена, наприклад, до спецкурсу (мезорівень). І навпаки, за необхідності макрорівень і мезорівень легко можна скоротити до мікрорівня. При цьому повністю зберігається логіка викладу навчального матеріалу.

У процесі вивчення дисципліни «Теорія і практика вищої професійної освіти в Україні» використовувалися такі методи оцінювання навчальної діяльності студента як: усне або письмове опитування, тестування; командні проекти; реферати, есе; презентації результатів виконаних завдань і досліджень; захист лабораторних і практичних робіт; залік.

Підсумкова (загальна) оцінка з навчальної дисципліни є сумою рейтингових оцінок (балів), отриманих за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове оцінювання рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних занять і самостійної роботи (модульний контроль); оцінка (бали) за виконання лабораторних досліджень; оцінка (бали) за практичну діяльність; оцінка за ІНДЗ.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти з дисципліни «Теорія і практика вищої професійної освіти в Україні» та критерії оцінювання за видами діяльності представлено в таблицях 2.1 і 2.2.

Таблиця 2.1.

Поточне тестування та самостійна робота							Сума	
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2				ІНДЗ	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7		
10	5	9	7	5	7	7		
Модульний контроль – 15			Модульний контроль – 15				20	

Таблиця 2.2

Критерії за видами діяльності

№ з. п.	Вид навчальної діяльності	Оцінні бали	Кількість балів
T1	Робота на лекційних заняттях, опорні конспекти лекцій	1	10
	Виконання завдань, опитування та участь в обговоренні під час практичних занять	4	
	Виконання завдань лабораторних занять	2	
	Виконання завдань самостійної роботи	3	
T2	Робота на лекційних заняттях, опорні конспекти лекцій	1	5

	Виконання завдань самостійної роботи	4	
Т3	Робота на лекційних заняттях, опорні конспекти лекцій	1	9
	Виконання завдань, опитування та участь в обговоренні під час практичних занять	3	
	Виконання завдань лабораторних занять	2	
	Виконання завдань самостійної роботи	3	
Модульний контроль (тестування)		15	15
Т4	Робота на лекційних заняттях, опорні конспекти лекцій	1	7
	Виконання завдань, опитування та участь в обговоренні під час практичних занять	3	
	Виконання завдань самостійної роботи	3	
Т5	Робота на лекційних заняттях, опорні конспекти лекцій	1	5
	Виконання завдань самостійної роботи	4	
Т6	Робота на лекційних заняттях, опорні конспекти лекцій	1	7
	Виконання завдань лабораторних занять	2	
	Виконання завдань самостійної роботи	4	
Т7	Робота на лекційних заняттях, опорні конспекти лекцій	1	7
	Виконання завдань, опитування та участь в обговоренні під час практичних занять	3	
	Виконання завдань самостійної роботи	3	
Модульний контроль (контрольна робота)		15	15
ІНДЗ: проект (презентація) з доповіддю «Модернізація і реформування системи вищої професійної освіти в Україні»		20	20
Разом		100	

На основі аналізу нормативно-правових документів, наукових досліджень, досвіду викладання у ЗВО ми виокремили такі особливості ЄКТС для здобувачів вищої освіти: засвоєння навчального матеріалу блоками (модулями); індивідуалізація

процесу навчання; рівномірна робота студентів протягом семестру; стимулювання систематичної навчальної праці студентів; активізація самостійної пізнавальної діяльності; залучення майбутніх фахівців до наукової роботи; підвищення відповідальності здобувачів знань за результати своєї праці; гнучкість у системі підготовки майбутнього фахівця; мобільність студентів; вчасна корекція навчальної діяльності; підвищення об'єктивності оцінювання знань, умінь і навичок; упровадження тестового контролю перевірки знань слухачів курсу (поточні, підсумкові тестові завдання, тести для самоконтролю); виховання особистості компетентного фахівця тощо [29].

Підготовка майбутнього фахівця в означених умовах передбачає виконання завдань:

- відходу від традиційної схеми «навчальний семестр – навчальний рік, навчальний курс»;
- раціонального поділу навчального матеріалу дисципліни на модулі й перевірки якості засвоєння теоретичного та практичного матеріалу кожного модуля;
- перевірки якості підготовки студентів до кожного лабораторного, практичного чи семінарського заняття;
- використання ширшої шкали оцінки знань;
- вирішального впливу суми балів, отриманих протягом семестру, на підсумкову оцінку з навчальної дисципліни;
- стимулювання систематичної самостійної роботи студентів протягом усього семестру й підвищення якості їхніх знань;
- підвищення об'єктивності оцінювання знань студентів;
- запровадження здорової конкуренції в навчанні;
- виявлення та розвиток творчих здібностей студентів [3, с. 95].

Отже, ЄКТС, на нашу думку, є важливим чинником становлення майбутнього фахівця, формування його професійної компетентності, оскільки дає можливість:

- удосконалювати форми та методи навчання, орієнтовані на формування творчої особистості;

– підвищувати творчу активність студентів під час аудиторних занять шляхом упровадження ділових і рольових ігор, ігрового проектування, «кейс-методів», брифінг-семінарів, тренінгів тощо;

– посилювати мотивацію студентів до самостійної роботи з метою поглиблення знань і здобуття вмій і навичок;

– забезпечувати наскрізну комп'ютеризацію освітнього процесу та створювати комп'ютерні (інформаційні) системи його підтримки;

– інтенсифікувати освітній процес із метою скорочення аудиторних занять з участю викладача при наданні повного обсягу знань і підвищенні якості навчального процесу;

– розробляти комплексне науково-методичне забезпечення освітнього процесу у вигляді освітнього контенту дисципліни.

Європейська кредитно-трансферна система реалізує оновлений підхід до *організації освітньо-виховного процесу* підготовки майбутнього фахівця на основі структурування змісту навчання як сукупності навчальних модулів, визначення трудомісткості роботи студента через кредити, застосування рейтингової системи оцінювання навчальних досягнень студентів тощо. Підготовка фахівців за ЄКТС задовольняє сучасні вимоги організації освітнього процесу, суттєво підвищує якість вищої освіти, сприяє розвитку професійної компетентності майбутнього фахівця.

Список використаних джерел:

1. Безносюк О. О., Прохоров О. О., Уліч В. Л. Педагогічні умови запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу/за заг. ред. В. В. Балабіна; військ. інститут Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Київ: Інфодрук, 2008. 227 с.
2. Вища освіта України і Болонський процес: навч. посібник/за ред.: В. Г. Кременя; авт. кол.: М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубінко, І. І. Бабина. Тернопіль: навч. кн. Богдан, 2004. 384 с.
3. Гончаров С. М., Гурин В. А. Кредитно-модульна система організації навчального процесу: методичні аспекти: монографія. Рівне: НУВГП, 2008. 626 с.

4. Гончаров С. М., Мошинський В. С. Вища освіта України і Болонський процес. Рівне: НУВГП, 2005. 142 с.
5. Дмитриченко М. Ф., Хорошун Б. І., Язвінська О. М., Данчук В. Д. Вища освіта і Болонський процес: навчальний посібник для студентів вищ. навч. закладів. Київ: Знання України, 2006. 440 с.
6. Довідник користувача Європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС). Режим доступу: <http://idgu.edu.ua/pdf/dovidnik.pdf>
7. Закон України «Про вищу освіту»: № 1556-VII, від 01 липня 2014 року. Режим доступу: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>
8. Козак Т. М. Організаційно-педагогічні засади впровадження кредитно-модульної системи підготовки фахівців у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації: автореф. дис. ... канд. пед. Наук: 13.00.01 р. Житомир, 2007. 20 с.
9. Кудін А. Реалізація в Україні принципів і завдань Болонського процесу: забезпечення мобільності громадян із можливістю їх працевлаштування. *Вища школа*. 2006. № 1. С. 27.
10. Лобанов А. П., Дроздова Н. В. Модульний підхід в системі вищого образования: основы структурализации и метапознания. Минск: РИВШ, 2008. 84 с.
11. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес. *Освіта України*. 2004. № 60-61. С. 7-11.
12. Модернізація освіти України у контексті євроінтеграційних процесів : історико-педагогічний аспект/[О. А. Дубасенюк, Н. Г. Сидорчук, О. А. Чемерис та ін.; за заг. ред. Н. Г. Сидорчук]. Житомир, 2008. 295 с.
13. Молчанюк О. В. Особливості впровадження модульно-рейтингової технології у формуванні творчої особистості у вищому навчальному закладі. *Нові технології навчання: наук.-метод. зб.* Вип. 41. Київ: НМЦВО, 2005. С. 212-218.
14. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки (проект). Режим доступу: www.iitzo.gov.ua/files/proekt_rozvitku_osviti_2012_2021_.doc
15. Національний освітній глосарій: вища освіта/авт.-уклад.: І. І. Бабин, Я. Я. Болубаш, А. А. Гармаш й ін.; за ред. Д. В.

Табачника, В. Г. Кременя. Київ: ТОВ «ВД «Плеяди», 2011. 100 с.

16. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу: документи і матеріали. трав.-груд. 2004 р. Ч. 2/упоряд.: М. Ф. Степко, Я. Я. Болубаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубінко, І. І. Бабин. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2004. 202 с.

17. Перець О. М. Кредитно-модульна система підготовки фахівця як інтерактивна технологія навчального процесу. *Творчість та освіта в інтелектуальних пошуках та практиках сучасності*: матеріали ІХ міжнарод. наук.-практ. конф. 17-1805. 2007 р. Київ, 2007. С. 240-241.

18. Перець О. М. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя у процесі викладання дисципліни «Вища освіта України та Болонський процес». *Вища освіта України* (додаток 1): тематичний вип. «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології». №2. Т. 2. Рівне: РДГУ, 2007. С. 62-65.

19. Положення про організацію освітнього процесу у Рівненському державному гуманітарному університеті, 2018. Режим доступу: https://www.rshu.edu.ua/images/navch/pol_org_osv_proc_05032020.pdf

20. Положення та рекомендації організації освітнього процесу РДГУ. Режим доступу: <https://www.rshu.edu.ua/navchannia/orhanizatsiia-osvitnoho-protsesu/polozhennia-ta-rekomendatsii>

21. Про методичні рекомендації щодо запровадження Європейської кредитно-трансферної системи та її ключових документів у вищих навчальних закладах. Режим доступу: https://ru.osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/6810/

22. Професійно-педагогічна освіта: сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку: монографія/авт. кол.: О. А. Дубасенюк, О. Є. Вітвицька, Н. Г. Сидорчук, О. М. Спірін, Н. В. Якса та ін./за заг. ред. проф. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. 395 с.

23. Рашкевич Ю. М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія. Львів: Вид-во Львівської політехніки. 2014. 168 с.
24. Сисоєва С. О., Соколова І. В. Теорія і практика вищої освіти: навч. посібник. Київ-Маріуполь, 2016. 338 с.
25. Сікорський П. І. Кредитно-модульна технологія навчання: навч. посіб. Київ: Вид-во Європ. ун-ту, 2006. 127 с.
26. Слєпкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: навч. посіб. Київ: Вища школа, 2005. 239 с.
27. Степко М. Українська освіта в Болонському процесі: досвід, перспективи. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2004. № 6. С. 42-46.
28. Теорія і практика вищої професійної освіти в Україні: навч. посіб. для магістрантів зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»/авт.-укл.: Т. О. Дороніна. Кривий Ріг: КДПУ, 2018. 250 с.
29. Третьяк О. М. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів в умовах кредитно-модульної системи вищого навчального закладу. Дис. ... канд. пед.наук: 13.00.04 р. Житомир, 2014 р.
30. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Київ: Кондор, 2011. 628 с.

Наукове видання

**Професійна підготовка майбутніх педагогів:
теоретико-прикладні аспекти**

Монографія

**За науковою редакцією
доктора педагогічних наук, професора
Руслани Леонідівни Сойчук**

Підписано до друку 31.08.2021 р.
Формат 60х34х16 . Папір офісний.
Гарнітура Times New Romans.
Ум. друк. арк. 12,1.
Тираж 300 прим.

Видавець: Олег Зень
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія РВ № 26 від 6 квітня 2004 р.
вул. Кн.Романа, 9/24, м. Рівне, 33022,
068 025 067 4, olegzen@ukr.net

Друк: кафедра педагогіки початкової освіти РДГУ
вул. Пластова, 31, м. Рівне, 33000
тел. 0-362-62-00-84